

TÜRKİYEDEKİ İLLERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI İLE SPORTİF GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Fatih YENEL¹

Hamdi Alper GÜNGÖRMÜŞ¹

Geliş Tarihi: 03.01.2006

Kabul Tarihi: 03.05.2006

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ile sportif gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesidir.

Araştırmada tarama modeli yöntemi kullanılmıştır. Araştırma problemine ilişkin mevcut bilgiler, ilgili literatürün taranmasıyla sistematik bir biçimde verilmiş ve konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuştur.

Araştırma veri toplama aracı olarak; Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve ilgili federasyonlardan elde edilen istatistiki bilgiler haritalara dönüştürülmüştür. Dağılım haritalarının yapılmasında, öncelikle veriler büyükten küçüğe veya küçükten büyüğe doğru frekanslarına göre sıralanmıştır. Daha sonra sıralı frekanslar formül sayesinde gruplandırılmış (10 grup oluşturacak şekilde), frekanslara dönüştürülmüştür. Frekans gruplarına göre oluşturulan haritalar analiz edilerek yorumlanmıştır. 2004 yılında elde edilen madalya sayıları ise tablolar halinde verilmiştir. Futbol branşı ile ilgili veriler kullanılmamıştır (kulüp, tesis, sporcu sayısı, madalya sayısı).

Araştırmada, İllerin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası, gelişmişlik derecesi ve gelişmişlik sırasında İstanbul'un ilk sırayı aldığı, buna paralel olarak spor kulübü sayısı, lisanslı sporcu sayısı ve alınan başarılarında da ilk sırayı aldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ile sportif gelişmişlik düzeyleri arasında bir paralellik olduğu, ancak ülke nüfusu ve genç nüfus gözönünde tutulduğunda, gerek kulüp sayısının gerekse lisanslı sporcu sayısının ve alınan başarıların yeterli olmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Sosyo-ekonomik gelişmişlik, spor

DETERMINING THE LEVELS OF SOCIO-ECONOMIC AND SPORTIVE DEVELOPMENT OF THE CITIES IN TURKEY

ABSTRACT

The purpose of this study was to determine the ranking of socio-economic and sportive developments of the cities in Turkey.

Descriptive method was used to obtain both socio-economic and sportive developments profiles of the cities. The present information related with the research problem was given in the study obtained by scanning the related literature in a systematic way and a theoretical framework of the subject was formed.

The data used in this study was formed by converting the statistical information to maps taken from Turkish Statistical Institution, State Planning Organization and General Directorate of Youth and Sports.

In the formation of the distribution maps, primarily, the data was sorted by in ascending or descending order according to their frequencies. The maps formed in terms of frequency groups were interpreted by analysing. The number of the medals won in 2004 was given in tables. The data related with the soccer branch were not used in this study (clubs, facilities, number of sportsmen, and number of medal).

In the study, when we look at the developmental level and GSYH of the cities, we understand that İstanbul is in the first order. In this parallel, it is also in the first order by means of number of licensed sportsmen and success rate compared by the other cities in Turkey.

As a result, it can be concluded that there is a parallelism between the levels of socio-economic level and sportive development of the cities, but it can be said that when the total population and the young population of Turkey were considered, neither the number of the sports clubs and the licensed sportsmen nor the success gained by them were at the desired levels.

Key Words: Turkey, Socio-economic development, sport

¹ Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

GİRİŞ

Son dönemlerde dünya ekonomisinde ve kalkınma anlayışında meydana gelen değişimler (1), ülke coğrafyasında ve kesimler arasında dengeli bir gelişme sağlanması hedefi, ülke ekonomisi için yüksek bir kalkınma hızı kadar önemlidir (2).

Dengeli gelişme amacı doğrultusunda alınması gereken tedbirlerin ve uygulanacak politikaların beşeri ve fiziki kaynakların dağılım deseni ile tutarlı olması ve kamu yatırımlarının dağılımında ekonomik coğrafyanın ve bölgesel gelişmen ve sosyal faydanın dikkate alınması kısaca mekan ve sosyal yapı ile ilişkinin sağlanması gerekmektedir.

Gelir artışıyla ölçülen ekonomik büyüme, toplumsal gelişmişliği yeterince açıklamayan yalnızca talep gelişmesini açıklayan bir parametredir. Diğer yandan gelişme kavramı fiziki kapasite büyüklüğü ve gelir artışı gibi iktisadi gelişmeler yanında bunların gelir grupları ve bölgelerarası dağılım ile sosyal ve kültürel birikimlerinin göstergeleştirildiği bir bütünü diğer bir ifade ile toplumsal gelişme düzeyini ifade etmektedir. Bu anlayışla gelişme, ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapılarındaki ilerlemeyi kapsayan ve bir bütün oluşturmaktadır (2).

Öte yandan çağımızda toplumların refah ve kültür düzeylerinin bir göstergesi olarak anlam kazanan spor (3), kitleleri yakından ilgilendiren ve milyonlarca insanın gerek pasif gerek aktif olarak katıldığı sosyal bir olaydır.

Çağdaş toplumlar, sporu hayatın ayrılmaz bir parçası saymaktadır. Günümüzde toplumların spora yaklaşımları, o toplumların genel yapısını ve mantalitesini yansıtır. Sporda gelişmiş ülkeler aynı zamanda ileri ve çağdaş ülkelerdir. Yani, spor gelişmişliğin bir kriteri olarak düşünülebilir (4).

Tüm ülkelerde spor yapmaya ve izlemeye duyulan ilginin atması çağdaş sosyal hayatın ayırt edici özelliğindedir. Toplumların ilerlemesi, gelişmesi onu oluşturan bireylerin tüm yönleriyle sağlık, mutluluk ve refah seviyelerine ulaşmalarıyla mümkün olabilir. Bireyin refahı ise, bir bakıma onun beden ve ruh sağlığının tam ve devamlı olmasına bağlıdır. İnsanın istenilen düzeyde bir varlık haline getirilebilmesinde ise sporun rolü büyüktür (5).

Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, Türkiye'deki illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ile sportif gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesidir.

MATERYAL VE YÖNTEM

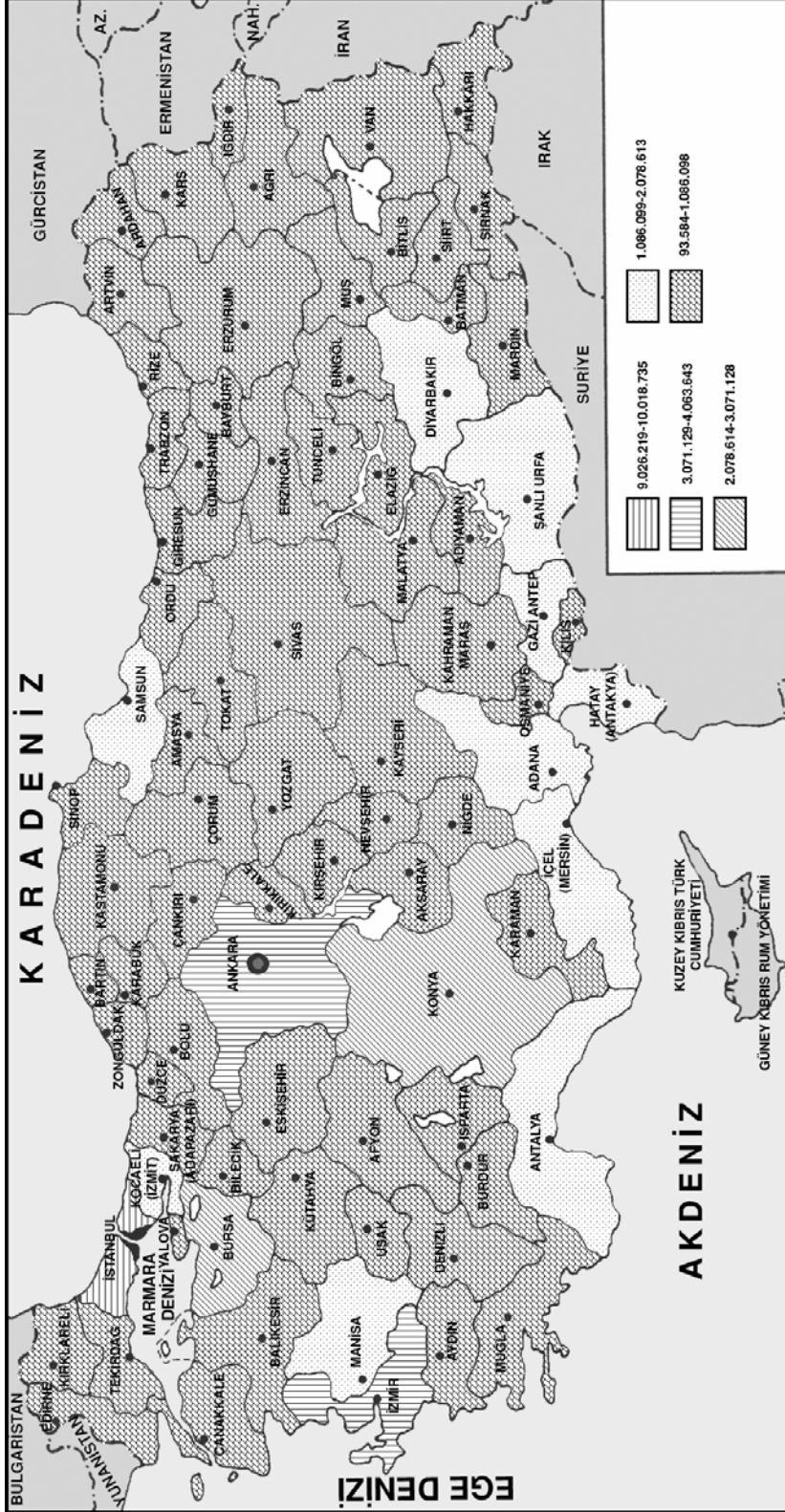
Araştırmada tarama modeli yöntemi kullanılmıştır. Araştırma problemine ilişkin mevcut bilgiler, ilgili literatürün taranmasıyla sistematik bir biçimde verilmiş ve konu hakkında teorik bir çerçeve oluşturulmuştur.

Araştırma veri toplama aracı olarak; Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve ilgili federasyonlardan elde edilen istatistiki bilgiler haritalara dönüştürülmüştür. Dağılım haritalarının yapılmasında, öncelikle veriler büyükten küçüğe veya küçükten büyüğe doğru frekanslarına göre sıralanmıştır. Daha sonra sıralı frekanslar formül sayesinde gruplandırılmış (10 grup oluşturacak şekilde), frekanslara dönüştürülmüştür. Frekans gruplarına göre oluşturulan haritalar analiz edilerek yorumlanmıştır. 2004 yılında elde edilen madalya sayıları ise tablolar halinde verilmiştir. Futbol branşı ile ilgili veriler kullanılmamıştır (kulüp, tesis, sporcu sayısı, madalya sayısı).

Çalışmada; Devlet İstatistik Enstitüsü 2000 (nüfus (6), okur-yazar oranı (6), gayri safi yurtiçi hasıla içindeki pay (7)) verileri, Devlet Planlama Teşkilatı 2003 (İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2)) verileri, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (spor kulübü (8), lisanslı sporcu (9), faal sporcu (10), Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne ait spor tesisleri (11)) 2005 verileri, 2004 Yılında Olimpiyat, Avrupa ve Dünya Şampiyonaları'nda dereceye girmiş sporcuların verileri ile ilgili federasyonlardan ise 2004 Yılında Olimpiyat, Dünya ve Avrupa Şampiyonaları'nda ilk üç dereceye girmiş sporcuların illere göre dağılımları çıkarılmış ve yorumlanmıştır.

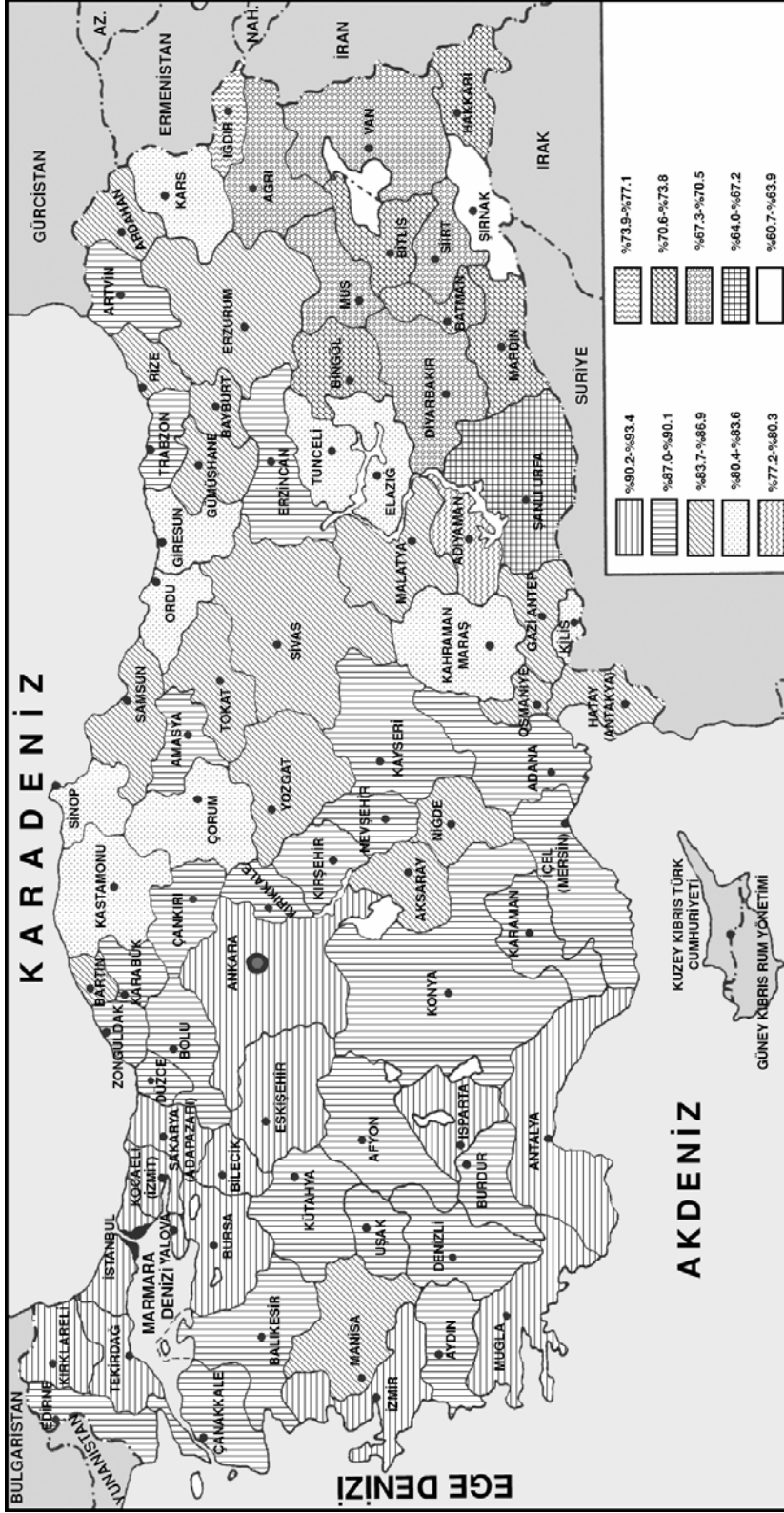
BULGULAR

Harita 1: İllere Göre Nüfus Dağılımı

Harita 1 incelendiğinde, illere göre nüfus dağılımı bakımından en fazla yoğunluğun sırasıyla; İstanbul (10.018.735 kişi), Ankara (4.007.860 kişi), İzmir (3.370.866 kişi), Konya (2.192.166 kişi) ve Bursa (2.125.140 kişi), en az yoğunluğun ise, Tunceli (93.584 kişi), Bayburt (97.358 kişi), Kilis (114.724 kişi) ve Ardahan (133.756 kişi) ilinde olduğu tespit edilmiştir.

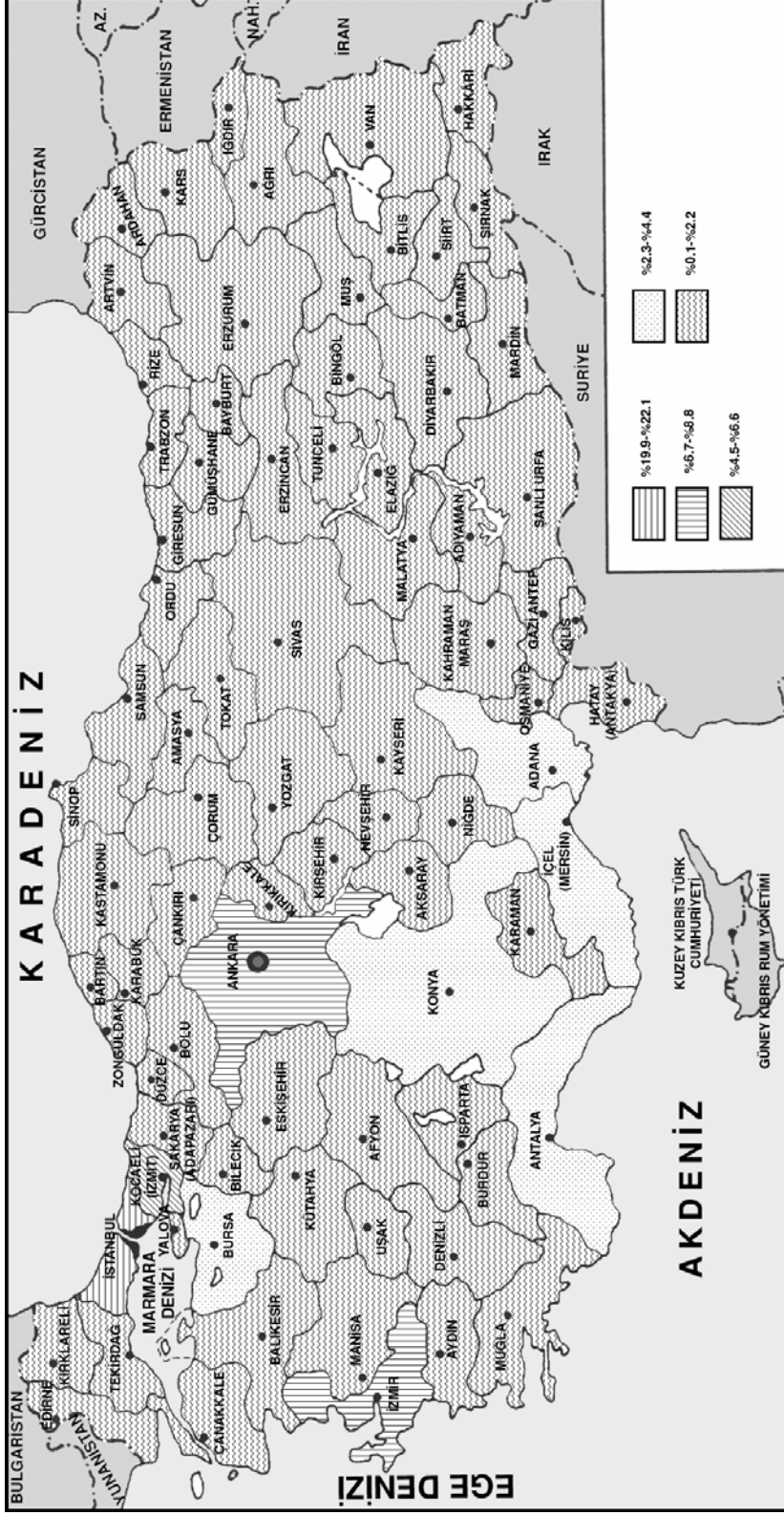
Harita 2: illere Göre Okur-Yazar Oranları Dağılımı

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

Yukarıdaki harita incelendiğinde, illere göre okur-yazar oranı bakımından en fazla yoğunluğun sırasıyla; İstanbul (%93.4), Ankara (% 93.3), Tekirdağ (%93.0), Eskişehir, Yalova ve Kırklareli (%93.4), Kocaeli ve Isparta (%92.0), Antalya ve İzmir (%91.9), Bursa (%91.7), Bilecik (%91.6) ve Sakarya (%90.9), en az yoğunluğun ise, Şırnak (%60.7), Ş. Urfa (%66.7), Ağrı (%68.0), Van (%68.1), Sirt (%68.7), Muş (%69.4) ve Diyarbakır (%69.6) ilinde olduğu tespit edilmiştir.

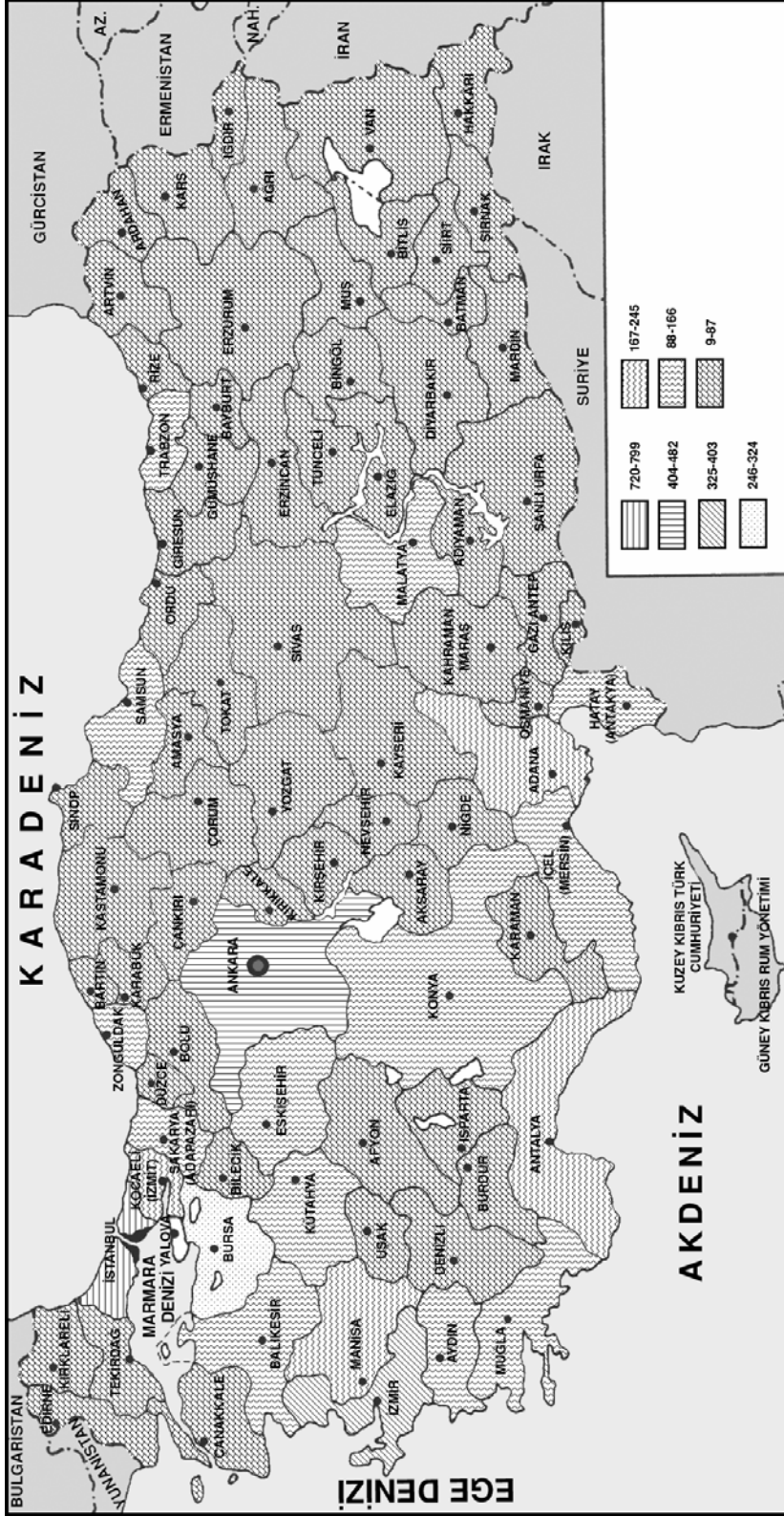
Harita 3: İllerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Cari Fiyatlarla) İçindeki Paylarına Göre Dağılımı

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

Harita 3'deki verilere göre, İllerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Cari Fiyatlarla) içindeki paylarına göre dağılımları bakımından en fazla yoğunluğun İstanbul (%22.1) ilinde olduğu ve bu ili sırasıyla; Ankara (%8.3), İzmir (%7.3), Kocaeli (%4.5), Bursa (%3.7), Adana (%3.1), Mersin (%2.7), Antalya (%2.5) ve Konya (%2.5) ilinin izlediği, en az yoğunluğun ise, Bayburt, Ardahan, Tunceli, Iğdır, Bartın, Hakkari, Kilis, Bingöl, Gümüşhane ve Şırnak (%0.1) ilinde olduğu tespit edilmiştir.

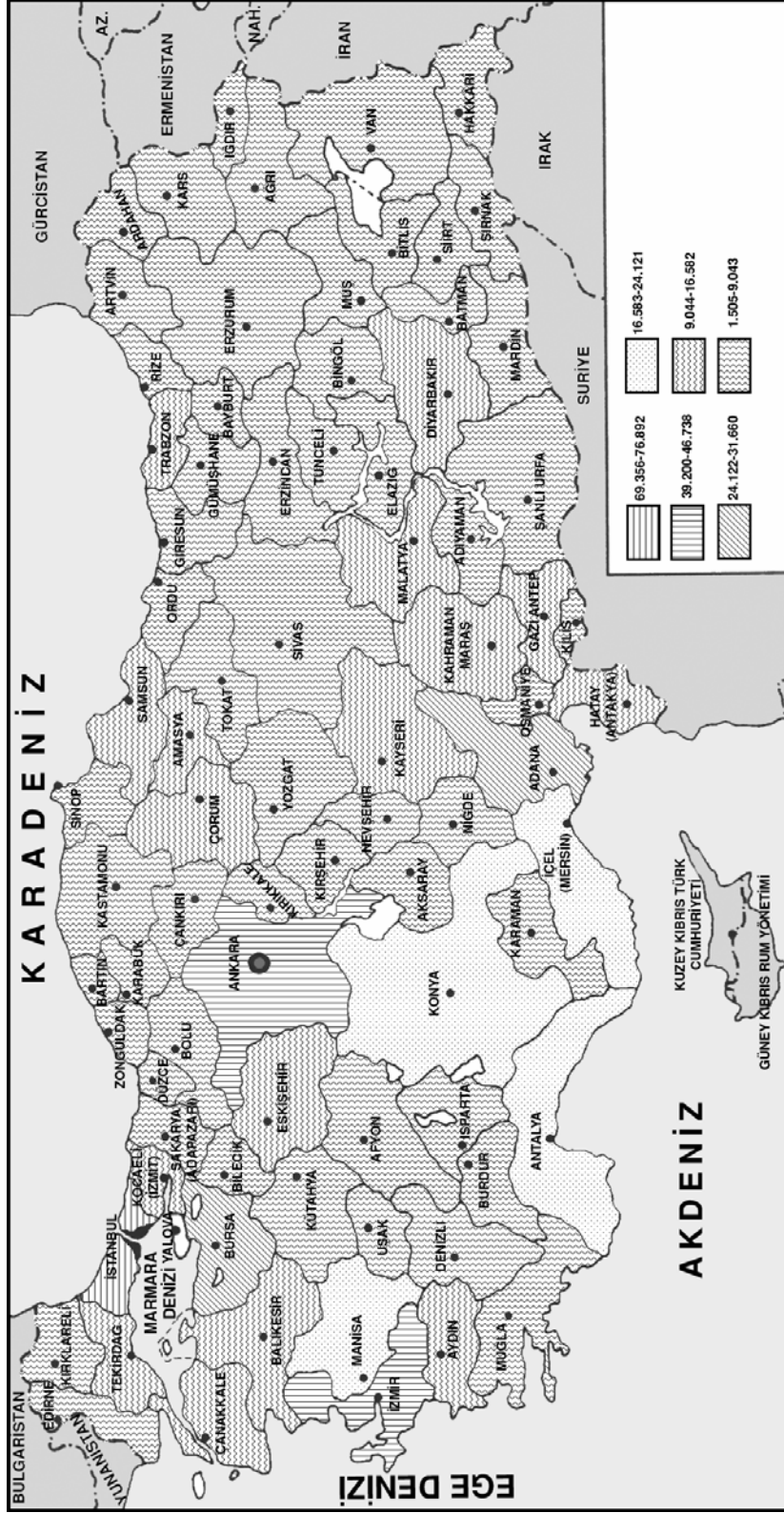
Harita 5: İllerin Spor Kulübü Sayılarına Göre Dağılımı

Kaynak: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Spor Kulübü Sayıları, Ekim 2005.

Yukarıdaki harita incelendiğinde, illere göre spor kulübü sayıları bakımından en fazla yoğunluğun sırasıyla; İstanbul (799 spor kulübü), Ankara (478 spor kulübü), İzmir (363 spor kulübü), Bursa (265 spor kulübü), Kocaeli (188 spor kulübü), Antalya (176 spor kulübü), Manisa (174 spor kulübü) ve Adana (171 spor kulübü), en az yoğunluğun ise, Şırnak (9 spor kulübü), Siirt (12 spor kulübü), Ardahan (13 spor kulübü), Tunceli (14 spor kulübü), Bitlis (17 spor kulübü), Kilis (18 spor kulübü), Niğde (19 spor kulübü), Hakkâri (19 spor kulübü) ve Bartın (19 spor kulübü) ilinde olduğu tespit edilmiştir.

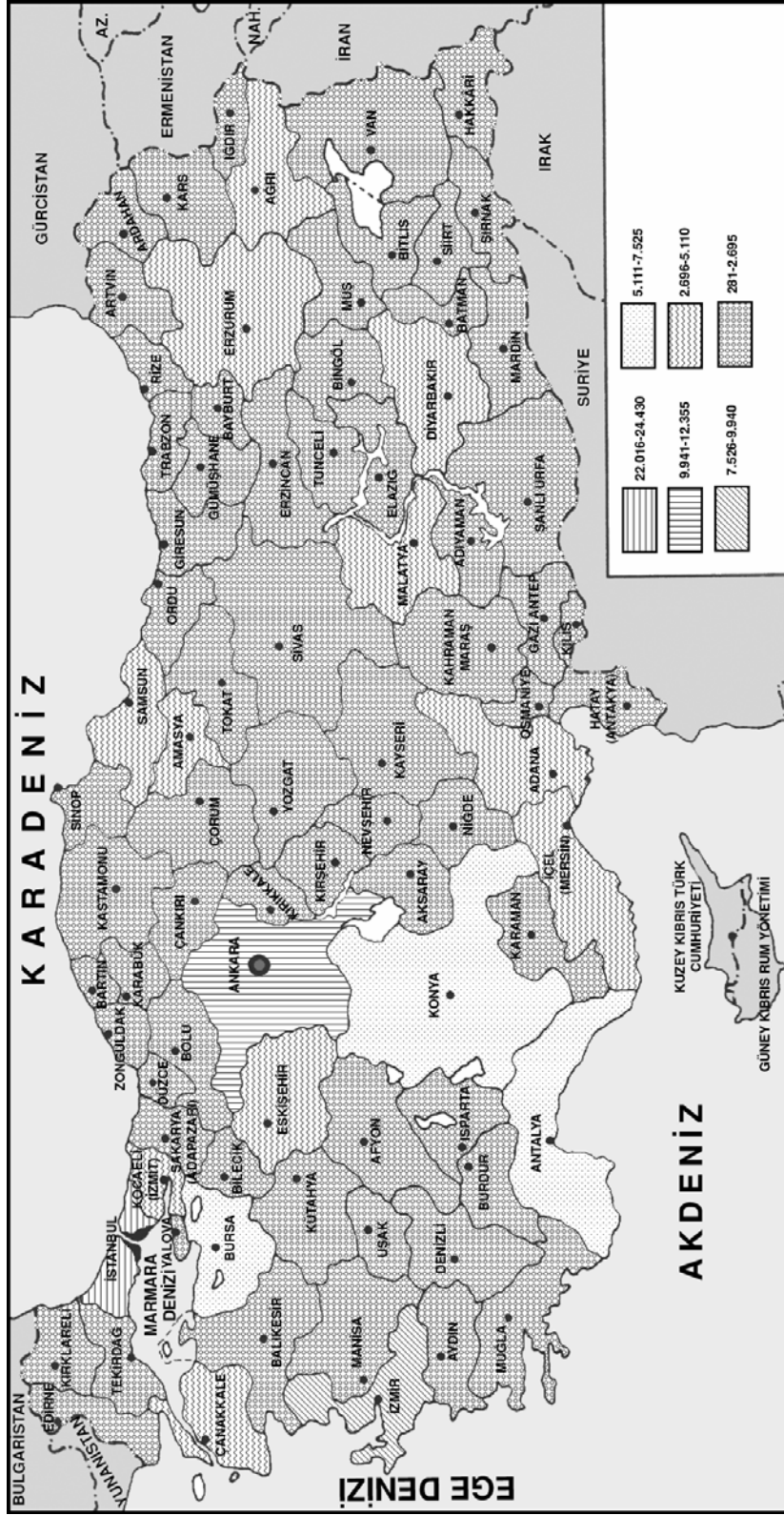
Harita 7: İllerin Lisanslı Sporcu Sayılarına Göre Dağılımı

Kaynak: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Sporcu Sayısı, Ekim 2005.

Harita 7 incelendiğinde, illere göre lisanslı sporcu sayıları bakımından en fazla yoğunluğun İstanbul (76.892 kişi), Ankara (42.637 kişi), İzmir (40.261 kişi), Bursa (29.066 kişi) ve Adana (26.937 kişi) ilinde, en az yoğunluğun ise, Bitlis (1.505 kişi), Düzce (1.980 kişi), Bayburt (2.091 kişi), Şırnak (2.153 kişi) ve Gümüşhane (2.153 kişi) ilinde olduğu tespit edilmiştir.

Harita 8: İllerin Faal Sporcu Sayılarına Göre Dağılımı

Kaynak: İllere Göre Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Faal Sporcu Sayısı, Ekim 2005.

Yukarıdaki harita incelendiğinde, illere göre faal sporcu sayıları bakımından en fazla yoğunluğun İstanbul (24.430 kişi), Ankara (11.480 kişi), İzmir (8.864 kişi), Konya (7.560 kişi), Bursa (6.644 kişi) ve Antalya (5.437 kişi) illerinde, en az yoğunluğun ise, Gümüşhane (281 kişi), Iğdır (307 kişi), Bartın (355 kişi), Düzce (414 kişi), Batman (434 kişi) ve Uşak (437 kişi) illerinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: İllerin 2004 Yılında Olimpiyat, Avrupa ve Dünya Şampiyonalarında Aldığı Madalya Sayısına Göre Dağılımı

İl	Madalya Sayısı
İstanbul	122
Ankara	57
İzmir	17
Mersin	14
Gaziantep	8
Kocaeli	7
Adana	6
Eskişehir	6
Samsun	6
Trabzon	6
Erzurum	5
Kütahya	5
Konya	4
Rize	4
Bursa	3
Denizli	3
Tokat	3
Yurt Dışı	3
Antalya	2
Kayseri	2
Ağrı	1
Aydın	1
Bayburt	1
Bolu	1
Çorum	1
İğdır	1
Isparta	1
Osmaniye	1
Yalova	1

Kaynak: İlgili federasyonlardan alınan veriler.

Not: Halter branşında, her sporcunun aynı müsabakada aldığı tek madalya değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 1'deki verilere göre, İllerin 2004 yılında Olimpiyat, Avrupa ve Dünya Şampiyonalarında aldığı madalya sayısına göre dağılımı bakımından yoğunluğun sırasıyla; İstanbul (122), Ankara (57), İzmir (17), Mersin (14), Gaziantep (8), Kocaeli (7), Adana (6), Eskişehir (6), Samsun (6), Trabzon (6), Erzurum (5), Kütahya (5), Konya (4), Rize (4), Bursa (3), Denizli (3), Tokat (3), Yurt Dışı (3), Antalya (2), Kayseri (2), Ağrı (1), Aydın (1), Bayburt (1), Bolu (1), Çorum (1), İğdır (1), Isparta (1), Osmaniye (1), Yalova (1) İllerinin olduğu ve geri kalan illerin ise, madalya alan sporcularının olmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Araştırma bulgularına göre, ülkemizde 6627 spor kulübünün bulunduğu tespit edilmiştir (8). 2000 yılı ülke nüfusu Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre 67803927 kişidir (6). 2000 yılı ülke nüfusu kulüp sayısına oranlandığında, her 10231 kişiye bir spor kulübü düştüğü görülmektedir. İmamoğlu'nun (1992) yaptığı bir çalışmada 1990 verilerine göre, ülkemizdeki spor kulübü sayısının 4585 olduğu tespit edilmiştir (3). 1990 yılı ülke nüfusu Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre 56473034 kişidir (12). 1990 yılı ülke nüfusunu kulüp sayısına oranlandığında ise her 12.317 kişiye bir spor kulübü düştüğü görülmektedir. Ayrıca Sunay'ın (13) yaptığı benzer bir çalışmada ise, 1999 verilerine göre, her 10455 kişiye bir spor kulübü düştüğü tespit edilmiştir. Bu sonuçlar çalışma ile paralellik gösterirken, yaklaşık 15 yıllık bir süreç geçmesine rağmen spor kulüpleri açısından, nicelik olarak belirgin bir farklılığın olmaması oldukça düşündürücüdür.

İllerin nüfusunu spor kulüplerine oranladığımızda ise, spor kulübü başına en az kişi düşen illerimiz; Yalova (2858 kişi), Bayburt (3894 kişi), Uşak (4671 kişi) ve Kocaeli (6415 kişi), en fazla kişi düşen illerimiz ise sırasıyla; Van (39887 kişi), Şırnak (39244 kişi), Diyarbakır (37853) ve Şanlıurfa (29457 kişi) ilidir. İstanbul (12539 kişi), Konya (18422 kişi), Mersin (12054 kişi) ve Kayseri (14139 kişi) gibi büyük illerimiz ise ülke ortalamasının (10231 kişi) altında kalmaktadır.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan spor tesisleri sayısı 888'dir (11). Bu tesislerin sayısını ülke nüfusuna oranlandığında, her 76356 kişiye bir spor tesisi düşmektedir. İllerin nüfusunu spor tesisleri sayısına

oranladığımızda, spor tesisi başına en az kişi düşen illerimiz, Bilecik (11430 kişi), Tunceli (13369 kişi), Eskişehir (18579 kişi), Bayburt (2439 kişi) ve Kars (27084 kişi), en fazla kişi düşen illerimiz ise, Batman (456743 kişi), Şanlıurfa (288684 kişi), İstanbul (263651 kişi), Kocaeli (241217) ve Karabük (225102 kişi) ilidir.

Ülkemizdeki mevcut spor federasyonlarının (futbol dışında) lisanslı sporcu sayısı 760104 kişi (9), faal sporcu sayısı ise 181701 kişidir(10). Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü verilerine göre (11), ülke nüfusunun %1.06'sı lisanslı olarak spor yapmaktadır. Yaklaşık her 100 kişiden 1 kişinin lisanslı olarak spor yaptığı gözönünde bulundurulursa, sporun topluma yaygınlaştırılması konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir. Lisanslı sporcu sayılarını spor kulübü sayısına oranladığımızda ise, her 115 kişiye bir spor kulübü düştüğü tespit edilmiştir. Kılıçgil'in (14) yaptığı bir çalışmada 1987 verilerine göre, kulüp başına 82.25 sporcu düştüğü tespit edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle, günümüze kadar geçen süre içerisinde nicelik bakımından bir değişikliğin olmadığı söylenebilir.

İllerin gelişmişlik sıralaması açısından değerlendirildiğinde; 1. derecede gelişmiş illerin toplam nüfusu 20728686 kişiyle, toplam nüfusun %30.6'lık bir bölümünü oluştururken, 5. derecede gelişmiş iller ise 6344020 kişiyle toplam nüfusun %9.4'ünün oluşturmaktadır. 1. derecede gelişmiş illerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki paylarına göre dağılımı toplam payın 45.9'unu oluştururken, 5. derecede gelişmiş iller Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın 3.8'ini aldığı görülmektedir.

İllerin gelişmişlik derecesiyle Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan spor tesislerinin sayısını oranladığımızda, 1. derecede gelişmiş illerde (5 il) 129 tesis bulunarak genel toplamın %14.5'ini, 2. derecede gelişmiş illerde (20 il) 303 tesis bulunarak genel toplamın %34.2'sini, 3. derecede gelişmiş illerde (21 il) 232 tesis bulunarak genel toplamın %26.1'ini, 4. derecede gelişmiş illerde (19 il) 152 tesis bulunarak genel toplamın %17.1'ini ve 5. derecede gelişmiş iller ise (16 il) 72 tesis bulunarak genel toplamın %8.1'ini oluşturduğu tespit edilmiştir.

1. derecede gelişmiş illerdeki lisanslı sporcu sayısı 204593 kişiyle genel toplamın %26.9'unu oluştururken, 5. derecede gelişmiş illerdeki lisanslı sporcu sayısı 61465 kişiyle genel toplamın %8.1'ini oluşturmaktadır. İllerin gelişmişlik derecesiyle spor kulübü sayısını karşılaştırdığımızda; 1. derecede gelişmiş illerde 2093 spor kulübü bulunmaktadır. Genel toplama oranı %31.6'dır. 5. derecede gelişmiş illerde 350 spor kulübü vardır ve genel toplama oranı ise %5.3'tür.

İllerin gelişmişlik derecesiyle 2004 yılında Olimpiyat, Avrupa ve Dünya Şampiyonalarında alınan madalya sayısını oranladığımızda, 1. derecede gelişmiş illerdeki sporcular 206 madalya ile genel toplamın %70.5'ini, 2. derecede gelişmiş illerdeki sporcular 44 madalya ile genel toplamın %15.1'ini, 3. derecede gelişmiş illerdeki sporcular 27 madalya ile genel toplamın %9.2'sini, 4. derecede gelişmiş illerdeki sporcular 9 madalya ile genel toplamın %3.1'ini ve 5. derecede gelişmiş iller ise, 3 madalya ile genel toplamın %1.0'ini oluşturduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ile sportif gelişmişlik düzeyleri arasında bir paralellik olduğu, ancak ülke nüfusu ve genç nüfus gözönünde tutulduğunda, gerek kulüp sayısının gerekse lisanslı sporcu sayısının ve alınan başarıların yeterli olmadığı söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. **Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı.**, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004), (Editör: Bülent Dinçer, Metin Özasan), DPT Yayınları, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2004.
2. **Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilatı.**, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003), (Editör: Bülent Dinçer, Metin Özasan, Taner Kavasoğlu), Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Yayın No: 2671, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003.
3. **İmamoğlu, A. F.**, İkibinli Yıllara Doğru Türk Sporunu Üzerine Bazı Gözlemler, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, s.9-19, 1992.
4. **Karasüleymanoğlu, A.**, Yeni Boyutlarıyla Spor, Engin Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara, 1995.
5. **Yetim, A. A.**, Sosyoloji ve Spor, Yayıncılık Matbaası, İstanbul, 2005.
6. **Başbakanlık, Devlet İstatistik Enstitüsü.**, İllere Göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, 2000, Ankara, 2002.
7. **Başbakanlık, Devlet İstatistik Enstitüsü.**, Genel Nüfus Sayımlarına Göre Nüfus, Yıllık Nüfus Artış Hızı, Yüzlüçümü ve Nüfus Yoğunluğu, http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000tablo1.xls, Erişim Tarihi: 28 Mart 2005.
8. **Başbakanlık, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.**, Kulüp Sayıları, <http://www.gsqm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15 Ekim 2005.
9. **Başbakanlık, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.**, İllere Göre Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Türkiye Futbol Federasyonu-Milli Eğitim Bakanlığı Sporcu Sayısı, <http://www.gsqm.gov.tr/sayfalar/istatistik/SPORCU%20SAYISI%20GSGM-TFF-MEB-1.xls>, Erişim Tarihi: 28 Ekim 2005.
10. **Başbakanlık, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.**, İllere Göre Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Faal Sporcu Sayısı, <http://www.gsqm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 28 Ekim 2005.
11. **Başbakanlık, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.**, 67. Yılıımızda Sayılarla Türkiye'de Spor ve Gençlik, Ankara, 2005.
12. **Başbakanlık, Devlet İstatistik Enstitüsü.**, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 2759, Ankara, 2003.
13. **Sunay, H.**, Türkiye'de Sporun Yaygınlaştırılması, Mili Eğitim Dergisi, Sayı: 147, s.64-66, Ankara, 2000
14. **Kılıçgil, E.**, Türkiye'deki Sporcu Sayıları ile; Kulüp, Nüfus ve Teknik Eleman Sayılarının Yedi Coğrafi Bölge Üzerinde İstatistiksel Açından İncelenmesi, Spor Bilimleri 1. Ulusal Sempozyumu, Bildiriler, 15-16 Mart 1990, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s.212-216, Ankara, 1990